

Z výsledků výzkumu v roce 2018

V r. 2018 byl vodítkem vědeckovýzkumné činnosti VÚPSV, v. v. i., „Plán výzkumné činnosti na r. 2018“. Plán byl zaměřen na řešení aktuálních otázek vývoje sociálního systému v naší zemi s přihlédnutím k prioritám vedení Ministerstva práce a sociálních věcí v tomto období. Jeho východiskem byla „Dlouhodobá koncepce rozvoje VÚPSV, v. v. i., v letech 2018–2022“.

V jednotlivých oblastech výzkumu poskytují výzkumní pracovníci VÚPSV ministerstvu průběžnou všestrannou expertní podporu. VÚPSV tak napomáhá formulovat strategické dokumenty, nastavovat rezortní politiky pro danou oblast, zároveň se podílí na hodnocení jejich efektivnosti a účinnosti, a to jak ex ante, průběžně, tak i ex post. Tato spolupráce byla rozvíjena i v r. 2018. MPSV mělo ve VÚPSV jednak stálou odbornou podporu, a to nejen při zpracovávání úkolů popptávaných ze strany MPSV, ale i při identifikaci jevů vyžadujících si řešení. Docházelo tak k tvorbě návrhů, doporučení a postupů implementace navržených/přijatých opatření, včetně vyhodnocení jejich účinnosti a společenského kontextu. Výzkumné záměry byly formulovány nejen s ohledem na akademické trendy v daných oblastech sociální politiky, ale i s ohledem na národní i evropské strategické dokumenty.

Všechny výstupy jednotlivých výzkumných aktivit, pokud nebylo odběratelem stanoveno jinak, byly zveřejněny nejen na internetových stránkách VÚPSV, ale byly využívány i další způsoby k jejich šíření. Výzkumní pracovníci VÚPSV pravidelně vystupovali na nejrůznějších konferencích, seminářích, workshopech či kulatých stolech, přičemž zejména poslední dva jmenované velmi často i organizovali a vedli. Vedle toho byly výsledky uveřejněny i v odborných časopisech a publikacích.

Shrnutí hlavních poznatků získaných při řešení jednotlivých výzkumných záměrů

V souladu se schválenou „Dlouhodobou koncepcí rozvoje VÚPSV, v. v. i., v letech 2018–2022“ byla pozornost věnována výzkumu v následujících výzkumných záměrech:

- Dlouhodobé sledování a hodnocení procesu utváření ceny práce a hodnocení složitosti, odpovědnosti a namáhavosti prací
- Dlouhodobé monitorování otázek sociální diferenciacce, sociálního vyloučení a chudoby, vč. opatření, která napomáhají jejich předcházení a omezení
- Dlouhodobé sledování a hodnocení vývojových trendů na trhu práce, včetně hodnocení účinnosti přijímaných opatření
- Monitorování procesů migrace a politik integrace cizinců na trhu práce a ve společnosti
- Sociální a ekonomické dopady stárnutí populace na sociální systému
- Dlouhodobé sledování proměn české rodiny v kontextu demografických a sociálních trendů a hodnocení možností rodinné politiky v návaznosti na další veřejné politiky čelit novým sociálním rizikům
- Hodnocení trendů v rozvoji kapacity veřejné správy a vládnutí ve vztahu k sociální politice
- Monitorování vývoje sociálního dialogu a pracovních podmínek

Dlouhodobé sledování a hodnocení procesu utváření ceny práce a hodnocení složitosti, odpovědnosti a namáhavosti prací

V rámci realizace tohoto výzkumného záměru byla věnována pozornost řešení těchto výzkumných aktivit:

- vlivu úrovně minimální mzdy v ČR na trh práce,
- hodnocení složitosti, odpovědnosti a namáhavosti práce,
- monitoringu nákladů práce.

V rámci výzkumné aktivity **Vliv úrovně minimální mzdy v ČR na trh práce** je cílem zhodnotit vliv úrovně minimální mzdy a jejího zvyšování v ČR na trh práce v letech 2006 až 2018 a podrobit výzkumu vzájemné působení minimální mzdy a sociálních dávek.

Minimální mzda je nejnižší přípustná výše odměny, kterou je povinen zaměstnavatel poskytnout za práci svému zaměstnanci. Pro zaměstnavatele představuje nejnižší úroveň nákladů na mzdy jejich zaměstnanců. Nastavení výše minimální mzdy tak ovlivňuje celkové náklady zaměstnavatelů. V uplynulých 10 letech zaznamenala minimální mzda velmi proměnlivý vývoj, a to počínaje její stagnací na úrovni 8000 Kč hrubé mzdy za měsíc v letech 2007–2012, přes její následnou pravidelnou každoroční (vyjma roku 2014) valorizaci.

Hlavním datovým zdrojem analýzy jsou data ze šetření Informačního systému o průměrném výdělků společnosti Trexima, spol. s r. o. a data z databází OKcentrum, OKnouze, OKpráce společnosti OKSystem, a. s. V současné době se jedná o možnosti získat tato potřebná data.

V rámci výzkumné aktivity **Hodnocení složitosti, odpovědnosti a namáhavosti práce** výzkumná činnost kontinuálně navazovala na poznatky zjištěné v předchozích letech. V r. 2018 byly realizovány práce vedoucí k vytvoření nástroje rovného odměňování a dodržení principu spravedlivé odměny za práci, které musí probíhat skrze relevantní ohodnocení složitosti, odpovědnosti a namáhavosti práce.

Je potřeba upozornit, že právě vhodně nastavený systém odměňování napomáhá v boji proti mzdové diskriminaci, neboť umožňuje určit, zda jsou či naopak nejsou dané práce sobě navzájem rovné z pohledu složitosti, odpovědnosti a namáhavosti. K posouzení aktuálnosti a relevantnosti konstrukce současné analytické metody hodnocení prací v rozpočtových a v některých dalších organizacích a orgánech bylo nezbytné disponovat etalonem příkladů prací, na kterém by bylo možné metodu testovat.

Naplňování cílů této výzkumné aktivity probíhalo podle nastaveného plánu, průběžné výsledky byly konzultovány nejen s odbornými pracovníky MPSV, ale i s dalšími relevantními aktéry, kteří se dané problematice věnují. Některé výstupy byly již publikovány v odborných recenzovaných časopisech (např. Fórum sociální politiky, Práce a mzda) a byly prezentovány během mezinárodní vědecké konference Hospodářská a sociální politika či mezinárodního setkání se zástupci z Uzbekistánu na půdě MF ČR.

V rámci výzkumné aktivity **Monitoring nákladů práce v České republice, ve státech Evropské unie a v USA v letech 2011–2016** jsou shrnuta roztržštěná data za státy Evropské unie i data za USA v oblastech nákladů práce, zdanění práce ve vazbě na financování sociálního a zdravotního zabezpečení, podílu práce na nákladech a jednotlivých nákladech práce.

S ohledem na metodickou roztržštěnost sledování nákladů práce je nutné vymezit relevantní aktuální zdroje. Za ty jsou považována mezinárodně srovnatelná data z Eurostatu (konkrétně statistika práce a národní účty), OECD, Státní závěrečný účet ČR a U. S. Department of Commerce, Bureau of Economic Analysis. Zpracování údajů a propočty se opírají o metodiku certifikovanou MPSV v r. 2013 „Sledová-

ni nákladů práce a práce jako výrobního faktoru v České republice a v zahraničí“. Dvouleté zpoždění vyplývá z termínů zpracování vstupních údajů Eurostatem a Českým statistickým úřadem.

Dlouhodobé monitorování otázek sociální diferenciace, sociálního vyloučení a chudoby, vč. opatření, která napomáhají jejich předcházení a omezení

V rámci tohoto výzkumného záměru byla pozornost věnována těmto výzkumným aktivitám:

- prověření věcné náplně životního a existenčního minima,
- prověření možnosti sběru etnicky senzitivních dat v prostředí ČR s ohledem na mezinárodní odbornou diskusi, legislativní rámec, účel statistických analýz a jejich metodologické předpoklady.

Cílem výzkumné aktivity **Náplň a konstrukce životního a existenčního minima** bylo prověřit, zda v uplynulém období nedošlo k porušení jejich věcné náplně a současně prověřit, zda konstrukce, která byla pro jejich stanovení užitá, se v čase nezměnila.

Problematicke životního minima se VÚPSV, v. v. i., věnuje kontinuálně téměř 25 let. Současná i minulé odborné studie využívají pracovníci ministerstva při přípravě věcných návrhů legislativních úprav souvisejících s minimálními příjmy a k analýzám, které se týkají plnění jejich základních funkcí v příslušných sociálních systémech v kontextu ekonomického a sociálního vývoje ČR.

Výsledky analýz naznačují, že veličiny životní a existenční minimum v současném nastavení již neplní pouze svoji původní funkci, tedy minimální společensky uznanou hranici peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. Na životní a existenční minimum je navázána řada oblastí, např. v systému péče ovlivňují výši dávek, v soudní praxi se využívají při stanovení alimentčních povinností, u exekucí se využívají pro výši nezabavitelné částky apod. Tím, že neplní pouze svoji primární funkci, se tyto veličiny dostaly ještě do většího konfliktu s jinými ekonomickými veličinami.

Hlavním datovým zdrojem analýzy jsou data ze šetření Statistiky rodinných účtů ČSÚ. Šetření poskytuje unikátní pohled na spotřební vydání domácností v podrobném členění podle klasifikace CZ-COICOP v závislosti na čistých příjmech.

Cílem výzkumné aktivity **Vyhodnocení vhodných přístupů ke sběru etnicky senzitivních dat v prostředí ČR** je prověřit možnosti sběru etnicky senzitivních dat v souvislosti s monitorováním opatření inkluzivní a integrační politiky zacílené na etnické menšiny, a to s ohledem na národní a unijní legislativní prostředí a smlouvy lidskoprávního charakteru, ale dále také s ohledem na účel statistických analýz založených na těchto datech a jejich metodologických předpokladech v prostředí ČR.

Vzhledem k harmonogramu realizace aktivity je výsledkem za rok 2018 materiál shrnující hlavní zjištění. Mezi tato zjištění patří:

- na úrovni zemí EU nelze nalézt žádný komplexní model sběru etnicky senzitivních dat, který by plně odpovídal potřebám ČR či obecné potřebě,
- všechny ve zdrojích popsané přístupy nepřekonávají překážky, které jsou se sběrem těchto dat spojovány, a to zejména vzhledem k jejich validitě, reliabilitě a reprezentativitě,
- na úrovni EU je sběr etnicky senzitivních dat do velké míry sladěn, a to jak metodologicky, tak legislativně, nelze proto nalézt národně specifické modely, které by se vymykaly způsoby sběru,
- legislativní rámec, ve kterém se země EU pohybují, aktuálně v souvislosti s GDPR, umožňuje sběr etnicky senzitivních dat pouze na bázi dobrovolnosti a informovaného explicitního souhlasu osoby, u které má být etnicita zjištěna,
- určitý prostor pro překonání problému se souhlasem záznamu etnicity zůstává u sběru anonymních dat (tedy dat, která by se již sbírala pouze v agregované podobě), ten je však možno využít pouze za velmi specifických podmínek (např. v rámci administra-

tivních procesů) a taková data by se dala použít jen pro velmi specifický typ indikátorů,

- jako určitá cesta pro získání co nejdůvěryhodnějších dat pomocí korektní metodologie se jeví národně specifické šetření, jež by se řídilo metodologií (od konstrukce vzorku, přes způsob sběru dat po jejich interpretaci), která by se vědomě snažila překonat běžně popisované nedostatky.

Dlouhodobé sledování a hodnocení vývojových trendů na trhu práce, včetně hodnocení účinnosti přijímaných opatření

V rámci tohoto výzkumného záměru byla věnována pozornost těmto výzkumným aktivitám:

- nastavení systému vyhodnocování účinnosti a efektivit realizace aktivní politiky zaměstnanosti,
- tvorba systému predikcí trhu práce,
- posílení prostředí podporující sociální inovace v oblasti zaměstnanosti,
- podpora odbourávání předsudků vůči kariérovému uplatnění dívek/žen,
- nastavení funkčního systému kariérového poradenství,
- hledání možných řešení dopadů digitalizace, automatizace, robotizace v širších souvislostech v oblasti sociální a vzdělávání,
- nastavení podmínek pro využívání možností práce z domova.

V rámci výzkumné aktivity **Vyhodnocování účinnosti a efektivit realizace aktivní politiky zaměstnanosti** je pozornost soustředěna na vyhodnocení efektivit veřejných služeb zaměstnanosti, tj. zprostředkování, poradenství a jednotlivých nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti (bez ohledu na zdroj financování), a to jak se zaměřením na hodnocení dopadů jednotlivých nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti na zaměstnanost a zaměstnatelnost účastníků daných opatření, tak také prostřednictvím hodnocení faktorů, které mají vliv na sledované dopady daných opatření.

Cílem projektu je vypracovat a nastavit komplexní a vnitřně provázaný informační, analytický a monitorovací systém vyhodnocování nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti pro veřejné služby zaměstnanosti, který postihne především dopady implementace jednotlivých nástrojů na zaměstnanost a zaměstnatelnost účastníků opatření. Výstupem projektu bude nastavení nového postupu vyhodnocování uplatňování aktivní politiky zaměstnanosti. Výsledky nastavení systému hodnocení aktivní politiky zaměstnanosti poskytnou MPSV informace o účinnosti a efektivitě realizovaných nástrojů a opatření na trhu práce, včetně identifikace silných a slabých míst. Jejich použití přispěje k efektivnějšímu nastavení procesů nástrojů a opatření aktivní politiky zaměstnanosti.

Specifická část výzkumu se věnovala implementaci rekvalifikací s ohledem na rovné příležitosti žen a mužů a ověřila možnosti rozšíření sledovaných charakteristik účastníků rekvalifikací (rodinná situace a možnosti pracovního úvazku) v zájmu efektivnější distribuce programu a přinesla metodiku jejich vyhodnocování.

Dosavadní výstupy byly prezentovány partnerům projektu a široké veřejnosti v závěru roku 2018.

Výzkumná aktivita **Predikce trhu práce** je zaměřena na vytvoření udržitelného systému spolehlivých predikcí a monitoringu trhu práce, který bude propojovat národní a regionální úroveň a jehož výsledky budou reflektovat podstatné dopady technologických trendů na trh práce a specifika regionálního vývoje. Cílem této výzkumné aktivity je vytvořit predikční systém umožňující vytvářet predikce trhu práce na národní úrovni a regionálních trzích práce a dále rozšířit odborné pracoviště pro monitorování a predikce trhu práce na MPSV.

V rámci této výzkumné aktivity bude zdokonalen predikční model předvidání potřeb trhu práce na národní úrovni a nově bude vytvořeno 14 modelů regionální úrovně. Výsledky projektu poskytnou MPSV informace o budoucím vývoji trhu práce a o očekávaném

vývoji jeho potřeb. Výsledky budou využívány při tvorbě strategických materiálů i při nastavování nástrojů a opatření aktivní politiky zaměstnanosti, zejména rekvalifikací a dalších vzdělávacích aktivit.

Výzkumná aktivita **Inovujeme s telekomunikačními daty!** je zaměřena na posílení prostředí podporující sociální inovace v oblasti zaměstnanosti, a to díky využití dostupných datových zdrojů a vytvoření nástrojů pro jejich praktické využití. Cílem této aktivity je napomoci efektivnějšímu nastavování parametrů veřejné a sociální politiky, a to zprostředkováním datové základny a na ni navázaných nástrojů, které pomohou aktérům veřejné a sociální politiky disponovat detailnější znalostí analyzované oblasti, a to zejména na regionální úrovni. Na základě těchto analýz pak mohou být optimalizovány další kroky ve vybraných oblastech veřejné a sociální politiky. Unikátním cílem projektu je především vytěžení Big Data platformy telekomunikačního operátora, který je jedním z největších správců vždy aktuálního datového fondu, který nemá na trhu svým informačním obsahem srovnání.

Konečným výsledkem projektu bude ověření inovativního využití big-dat telekomunikačního operátora pro potřeby státní správy a samosprávy. V rámci projektu dojde k vytvoření internetového aplikačního rozhraní a uživatelsky orientované aplikace, která umožní aktérům veřejné a sociální politiky, tedy například orgánům státní správy, samosprávy, Úřadu práce ČR, neziskovým organizacím i komerčním subjektům efektivně analyzovat neaktuálnější stav v řešené sociální oblasti na regionální úrovni.

Hlavním cílem výzkumné aktivity **Odstraňování předsudků vůči strojírenským oborům při kariérovém rozhodování u dívek/žen** je přispět k žádoucí pozitivní změně názorů na charakter strojírenských profesí, k odbourávání předsudků vůči uplatnění dívek/žen ve strojírenství, a to na všech profesních úrovních. Aktivita si klade za cíl dosáhnout této změny názorů prostřednictvím realizace osvěty o dlouhodobé perspektivě strojírenství v ČR a současné podobě práce ve strojírenství u výchovných/kariérových poradců na základních a středních školách a pracovníků Úřadu práce ČR (kariérových poradců), kteří významně ovlivňují kariérové rozhodování mladých lidí (žáků/studentů).

Projekt se věnuje problematice nedostatečné a nesprávné informovanosti o současném charakteru práce ve strojírenství a z toho vyplývajících předsudků o nevhodnosti strojírenských oborů pro pracovní uplatnění dívek/žen. Projekt je tak zaměřen na cílené proškolení kariérových poradců na ÚP ČR a výchovných/kariérových poradců na základních a středních školách, kteří, vedle rodičů, významně ovlivňují rozhodování dívek/žen při dalším profesním/vzdělávacím směřování a mohou jim tak přiblížit skutečný charakter jednotlivých povolání v rámci strojírenských oborů (a to nejen v oblasti uplatnění na trhu práce, ale také v oblasti společenské prestiže).

Hlavním výstupem realizované výzkumné aktivity budou nové informačně - edukační materiály o současné perspektivě a charakteru strojírenských oborů, přinášející potřebné informace o povaze pracovních pozic v technických oborech.

Výzkumná aktivita **Identifikace bariér v přístupu osob v předproduktivním a produktivním věku ke kariérovému poradenství v celoživotní perspektivě** umožní MPSV zahájit činnost při nastavování integrovaného systému kariérového poradenství v ČR tak, aby šlo o systém efektivní a zajišťující dostupnost služeb kariérového poradenství všem zájemcům po celou dobu jejich života, tedy odpovídající definici kariérového poradenství OECD, ke které se ČR hlásí.

Řešení výzkumné aktivity je rozčleněno do tří samostatných etap, jejichž plnění umožní zpracovat konečnou souhrnnou studii. První etapa projektu je zaměřena na zmapování současného stavu v přístupu ke kariérovému poradenství v ČR. Druhá etapa cílí na analýzu uskutečněných projektů v oblasti kariérového poradenství a na využitelnost, udržitelnost a případně inovativnost výstupů z pohledu nastavení integrovaného systému kariérového poradenství v ČR. Součástí druhé etapy je i realizace průzkumu veřejného mínění

v oblasti dostupnosti a využitelnosti služeb kariérového poradenství. Závěrečná třetí etapa je pak zaměřena na zpracování podkladů na vypracování návrhu integrovaného kariérového poradenství v celoživotní perspektivě.

Zpráva se věnuje nejen analýze bariér u dvou již zmíněných hlavních a dominantních poskytovatelů kariérového poradenství, ale zabývá se i analýzou bariér vydefinovaných dalšími poskytovateli - neziskovými organizacemi a soukromými kariérovými poradci. K hlavním zjištěním, která jsou ve výsledném materiálu konstatována, tak patří zejména fakt, že pro rozvoj kariérového poradenství v ČR - z pohledu poskytovatelů - je nutné systémové ukotvení poskytování služeb kariérového poradenství.

Předmětem výzkumné aktivity **Komplexní řešení dopadů procesů digitalizace a automatizace na trh práce a konsekvence do oblastí sociální a do vzdělávání** je řešení dopadů čtvrté průmyslové revoluce, konkrétně dopadů zaváděné automatizace a digitalizace na trh práce a návazně na oblast vzdělávání (s důrazem na další vzdělávání) a na oblast sociálně-pojistných systémů.

Při formulaci této výzkumné aktivity MPSV vycházelo zejména z aktuálního znění Akčního plánu Práce 4.0 a dále Akčního plánu Společnost 4.0 a sekundárně též ze Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015 až 2020. Z tohoto důvodu jsou tyto strategické dokumenty klíčové při vymezení zpracování výzkumného úkolu.

Cílem výzkumné aktivity je komplexní řešení dopadů digitalizace a automatizace na trh práce, oblast vzdělávání a sociální a pojistné systémy na konkrétně vymezená opatření daná Akčním plánem práce 4.0. Záměrem VÚPSV je vypracovat ucelený přehled aktuální situace ČR, která se nachází na samotném prahu čtvrté průmyslové revoluce, a to jak z pohledu připravenosti země na dopady zavádění digitalizace a automatizace, tak zejména z pohledu očekávaného vývoje. Cílem je navrhnout konkrétní rozpracované návrhy opatření a doporučení pro zadavatele, tedy pro MPSV.

Výzkumná aktivita **Flexibilní formy práce v ČR a ve státech EU (sdílení a dělení pracovního místa a práce z domova - homeworking)** vychází z potřeby MPSV řešit pracovníprávní úpravu „sdíleného pracovního místa“, a to především z pohledu společné odpovědnosti zaměstnanců za výkon sdílené práce. Společně se sdíleným pracovním místem se projekt věnuje i dalším flexibilním formám práce. Vzhledem k tomu, že MPSV mělo zájem upřesnit, za jakých podmínek a do jaké míry je v pracovníprávních vztazích v ČR a v EU využíván výkon práce mimo pracoviště zaměstnavatele (homeworking), VÚPSV, v. v. i., se v rámci řešení projektu věnuje otázkám, zda, případně za jakých podmínek, je o tyto formy zaměstnávání zájem, jaké jsou požadavky zaměstnavatelů a zaměstnanců, v jakém rozsahu jsou tyto instituty využívány, jaká je právní úprava a zkušenosti v této problematice v zemích EU. Projekt se dále rovněž zaměřuje na problematiku zkracování pracovní doby, a to v kontextu situace na trhu práce a s uvedením legislativního prostředí, ve kterém jsou výše uvedené formy práce ukotveny. Předmětem zájmu jsou především situace v Německu, Rakousku, Polsku, na Slovensku, ve Slovinsku, Itálii, Maďarsku, Finsku, Švédsku, Norsku a ve Francii.

Monitorování procesů migrace a politik integrace cizinců na trhu práce a ve společnosti

V rámci tohoto výzkumného záměru byla pozornost věnována těmto výzkumným aktivitám:

- sledování vývoje migrace a integrace cizinců z třetích zemí prostřednictvím monitoringu integračních procesů,
- identifikace specifík integrace studentů - cizinců studujících vysokých škol obory na území Hlavního města Prahy, jejichž studium je financováno ze státního rozpočtu ČR.

Výzkumná aktivita **Indikátory integrace cizinců z třetích zemí v ČR** byla v r. 2018 zaměřena na průběžné sledování integračního procesu cizinců z třetích zemí v ČR. Cílem bylo přinést zadavateli (odboru azy-

lové a migrační politiky MV ČR) aktuální informace z oblasti integrace cizinců z třetích zemí tak, aby MV ČR mohlo předané podklady a poznatky efektivně využívat pro průběžné řízení migrační politiky a na jejich základě aktualizovat „Koncepti integrace cizinců - Společné soužití“, jež je počátkem každého roku projednávána vládou ČR.

VÚPSV, v. v. i., se již po dobu několika let věnuje aplikovanému sociologickému výzkumu a hodnocení průběhu integrace cizinců z třetích zemí do společnosti ČR. Výsledky této odborné činnosti jsou vytvářeny pro potřeby státní správy a jejích orgánů a dalších subjektů veřejné sféry. V rámci realizace výzkumné aktivity **Výzkum vybraných oblastí integrace studentů z třetích zemí studujících vysokoškolské obory na území hlavního města Prahy, jejichž studium je financováno ze státního rozpočtu** byla pozornost zaměřena na mapování vybraných oblastí integrace, života a studia studentů z třetích zemí studujících v českém jazyce vysoké veřejné školy na území hl. města Prahy. Pro potřeby dosažení cíle této výzkumné aktivity byl ve spolupráci s MŠMT vypracován rozbor aktuálních statistických dat stavu a vývoje počtu mezinárodních studentů v ČR a v rámci tzv. mixed research methods použit kvalitativní a kvantitativní výzkumný přístup získávání poznatků o cílové skupině. Ve spolupráci s výzkumnou agenturou Stem/Mark a.s. bylo realizováno dotazníkové šetření mezi studenty pražských veřejných vysokých škol z třetích zemí. Výstup projektu mohou kromě jiného přispět také k včasnému nastavení vhodných preventivních opatření, na základě nichž lze předcházet rizikům neúspěšné integrace této skupiny mezinárodních studentů do majoritní společnosti ČR.

V rámci realizace projektu byla navázána spolupráce s odborníky MŠMT, např. na školskou statistiku, v rámci které byly diskutovány problémy a obtíže s metodologickým nastavením sběru statistických dat o vysokoškolských studentech z třetích zemí, rovněž byla navázána spolupráce s vedoucími pracovníky Ústavu jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy.

Sociální a ekonomické dopady stárnutí populace na sociální systémy

V rámci tohoto výzkumného záměru byla věnována pozornost řešení těchto výzkumných aktivit:

- sledování a vyhodnocování parametrických změn a systémových reforem v zahraničních důchodových systémech,
- typologie sociálních dávek a událostí v pojistném a nepojistném systému sociálního zabezpečení z hlediska vhodnosti a efektivity,
- výzkum integrace osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody,
- hledání nových přístupů k zajištění dostupnosti sociálních služeb na regionální úrovni,
- vytvoření systému sociálně-zdravotní péče o osoby 50+ s využitím inovativního komunitního modelu,
- provedení sociodemografické analýzy správního obvodu obce s rozšířenou působností Lovosice,
- analýza systémů sociálních služeb v zemích EU,
- zjištění ekonomické situace seniorů a osob se zdravotním postižením v pobytových zařízeních sociálních služeb,
- zjištění bariér a potřeb osob ohrožených závislostmi (alkohol, ilegální drogy a patologické hráčství).

V rámci výzkumné aktivity **Monitoring změn v zahraničních důchodových systémech** bylo cílem rychle a pružně informovat MPSV o aktuálním dění v zahraničí s ohledem na důchodovou politiku a o přístupech jednotlivých zemí k řešení problémů, s nimiž se potýkají. Pozornost byla zaměřena na země EU, sledovány byly však i další členské státy OECD a země Latinské Ameriky a jihovýchodní Asie. Výzkumné aktivity se zaměřovaly na všechny pilíře důchodových systémů se zvláštním důrazem na parametry základního pilíře.

S čtvrtletní periodicitou byly vypracovány analýzy, které obsahují aktuální informace o probíhajících či připravovaných změnách.

Výstupy obsahují i informace, které prováděné a připravované změny uvádějí do kontextu hospodářské politiky v příslušné zemi. Poznatky byly získávány zpracováváním dokumentů zahraničních a mezinárodních institucí a organizací, které se důchodovou problematikou zabývají, monitorováním webových stránek institucí jednotlivých zemí, do jejichž kompetence a sféry zájmu tato oblast spadá, popř. na základě rešeršů z dalších relevantních zdrojů.

Aktuální vývoj v oblasti důchodového zabezpečení vyspělých zemí je formován na jedné straně demografickým vývojem působícím na finanční udržitelnost systémů a na straně druhé snahou zajistit adekvátní životní úroveň populace po ukončení ekonomické aktivity. Požadavek na adekvátní důchodové zabezpečení byl přítom v některých státech v uplynulém roce akcentován nejen odbory, ale i vládou.

V rámci druhého pilíře došlo k systémovým změnám v Polsku, Velké Británii, Německu a vznikly budoucí koncepce zásadní reformy v Irsku a v Belgii. V tomto ohledu se často uplatňuje princip „auto-enrolement“ jako automatický mechanismus zapojení zaměstnanců do schématu druhého pilíře s možností se vyvázat výslovným odmítnutím účasti. Příkladem může být nové penzijní schéma PKK zaváděné v Polsku, které má nahradit postupně likvidovaný povinný fondový pilíř důchodového zabezpečení.

V r. 2018 poznamenal výsledky hospodaření penzijních fondů pokles cen akcií ve vyspělých zemích, a to mělo zásadní vliv na debatu o dalším směřování odvětví a legislativním rámci v podzimních a zimních měsících roku. Dopad korekce byl silný i vzhledem k síle růstu za předchozí období, která v některých zemích vyvolala nerealistická očekávání stran výkonnosti odvětví.

Ve velkých asijských ekonomikách jako je Čína a Indie je podpora individuálních úspor ve druhém či třetím pilíři novou cestou, kterou se vlády snaží zmírnit důsledky demografického stárnutí na financování důchodů v budoucích desetiletích. V důsledku rychle stárnoucí společnosti, špatného pokrytí pracující síly důchodovým systémem a rostoucích nároků bohatnoucí střední třídy totiž rychle rostou nekryté penzijní závazky v základních důchodových schématech těchto zemí.

V rámci odborných diskuzí se v poslední době pravidelně objevují úvahy o transferu některých dávek (např. siroťčí důchod) mezi pojistnými a nepojistnými subsystemy sociálního zabezpečení, či o vzniku dávek nových, které by bylo potřeba přiřadit do jednoho z existujících pojistných/nepojistných systémů dávek sociálního zabezpečení. V reakci na tuto diskuzi započal VÚPSV, v. v. i., s řešením projektu **Typologie sociálních dávek a událostí v pojistném a nepojistném systému sociálního zabezpečení z hlediska vhodnosti a efektivity**, při jehož řešení došlo k teoretickému i praktickému vymezení základních principů pro rozdělení dávek do pojistných a nepojistných systémů a jejich porovnání se současnou skutečnou situací sociálního zabezpečení v ČR.

Byly diskutovány teoretické přístupy, definice a existující rozdíly mezi pojistnými a nepojistnými systémy jakož i dávkami samotnými. V rámci projektu byla též provedena základní komparace sociálních dávek a jejich rozdělení na pojistné/nepojistné ve vybraných zemích EU.

Finálním výstupem analýzy projektu, jehož řešení pokračuje i v roce 2019, bude seznam dávek vhodných pro přechod mezi pojistným a nepojistným sociálním systémem, nová podoba dávek (podmínky nároku a výše atd.) v novém uspořádání a shrnutí plusů a zároveň problematických bodů navrhovaného přesunu.

Výzkumná aktivita **Výzkum integrace osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody** se primárně zaměřuje na možnosti zaměstnávání osob ve výkonu trestu. Kromě této stěžejní otázky sleduje také několik úzce souvisejících témat jako možnosti rekvalifikace těchto osob, případně možnosti další podpory těchto osob, která se týká uplatnění na trhu práce, spolupráce mezi různými institucemi v této oblasti, přípravu osob opouštějících výkon trestu odnětí svobody a možnosti zaměstnání těchto osob po opuštění výkonu trestu.

Z širokého záběru témat, které výzkum sleduje, lze jako nejvýznamnější průběžná zjištění vnímat např. vysokou míru pozornosti, již

těmto otázkám věnují, celkově velmi dobře fungující spolupráci mezi zaměstnavateli a věznicemi, podrobnější zachycení podmínek pro zařazení odsouzeného do zaměstnání a podmínek pro výkon zaměstnání, včetně jeho individuálních dopadů (příjmová situace zaměstnaných odsouzených, možnosti jejich profesního rozvoje, možnosti využití získaných pracovních zkušeností po opuštění výkonu trestu odnětí svobody), potíže při zařazování k práci u odsouzených osob s kratšími nepodmíněnými tresty, možnosti zajištění odborného zacházení u odsouzených, kteří docházejí do zaměstnání apod.

Cílem výzkumné aktivity **Nové přístupy k zajištění dostupnosti sociálních služeb na regionální úrovni** je vytvořit software pro plánování pokrytí územních celků sociálními službami, který by na základě demografických charakteristik a informací o výskytu jednotlivých sociálních jevů a problémů umožnil kvantifikovat rozsah potřebnosti sociálních služeb na území krajů, ověřit využitelnost získaných poznatků při přípravě plánu rozvoje sociálních služeb na území Pardubického kraje a následně využívat poznatky při plánování sociálních služeb na území všech krajů nebo obcí s rozšířenou působností.

Vybavenost regionu sociálními službami a jejich dostupnost je třeba posuzovat a rozvíjet v širších aspektech, než jen z hlediska přítomnosti příslušných zařízení a aktivit. Jde zejména o přítomnost služeb a jejich kapacitu, o dostupnost služeb (územní, finanční, architektonická), o návaznost služeb, o informovanost občanů, o kvalitu výkonu služeb, nebo o ekonomickou efektivnost.

Z hlediska rozsahu poskytovaných služeb sociální péče a jejich dostupnosti patří Pardubický kraj ke krajům s nadprůměrnými hodnotami vybavenosti místy v pobytových zařízeních sociálních služeb, naopak z hlediska počtu osob, kterým je poskytována pečovatelská služba, patří Pardubický kraj ke krajům s podprůměrnými hodnotami vybavenosti. Rozdíly ve vybavenosti jednotlivých správních obvodů obcí s rozšířenou působností službami sociální péče v Pardubickém kraji jsou výrazně vyšší než rozdíly v dostupnosti těchto služeb na území dřívějších okresů, např. ve 2 správních obvodech obcí s rozšířenou působností není k dispozici žádné místo v domovech pro seniory, v 7 správních obvodech obcí s rozšířenou působností není k dispozici žádné místo v domovech se zvláštním režimem a v domovech pro občany se zdravotním postižením, v 9 správních obvodech obcí s rozšířenou působností nejsou poskytovány služby osobní asistence.

V rámci výzkumné aktivity **Systém sociálně-zdravotní péče o osoby 50+ s využitím inovativního komunitního modelu** se VÚPSV, v. v. i., podílí na pilotním ověření nového modelu sociální služby - Centra pro rodinné pečující. V uplynulém období došlo k vytvoření Centra pro rodinné pečující v Havířově a v Uherském Brodě s cílem otestovat rozsah a obsah nabízené služby, její personální složení a použité techniky a metody práce. Nedílnou součástí této fáze bude zajištění propagace centra. Úkolem poradce pro rodinné pečující je zvolit vhodné techniky a metody pro práci s rodinou s cílem zajištění podpory a udržení osoby, které je péče poskytována v přirozeném domácím prostředí.

VÚPSV, v. v. i., rovněž zpracoval studii **Vznik Center pro rodinné pečující z hlediska efektivnosti**. Je zřejmé, že nárůst počtu osob v poproduktivním věku se musí projevit i v nárůstu celkové kapacity jednotlivých forem sociálních služeb pro seniory a zdravotně handicapované osoby, vč. kapacity pobytových zařízení a to přesto, že stávající koncepční materiály MPSV vycházejí stále z teze, že kapacity těchto služeb se nebudou zvyšovat a potřebnou péči o seniory zajistí členové rodiny. Vybavenost ČR pobytovými službami je v porovnání s hodnotami vybavenosti těmito službami v zahraničí podprůměrná, poslední údaje o dostupnosti lůžek v sociálních a zdravotnických zařízeních řadí ČR mezi země s nejnižšími hodnotami dostupnosti, za námi jsou již pouze země z východní a jižní Evropy a Polsko a Itálie, což jsou státy s vysokým podílem věřícího obyvatelstva a vysokou mírou rodinné solidarity.

V rámci výzkumné aktivity **Sociodemografická analýza správního obvodu obce s rozšířenou působností Lovosice** byla na základě zhodnocení předchozího komunitního plánu města a analýzy vývoje neza-

městnanosti v posledních pěti letech provedena analýza vybavenosti tohoto správního obvodu službami sociální péče.

Následně byla zpracována projekce vývoje obyvatelstva v tomto správním obvodu projekce vývoje počtu příjemců příspěvku na péči do r. 2030.

V rámci výzkumné aktivity **Sociální služby v zemích EU** byla pozornost soustředěna na hledání odpovědí na otázky možného zlepšení systému sociálních služeb v naší zemi. Mezinárodní srovnávání základních principů organizace, financování a řízení systémů sociálních služeb v jednotlivých zemích patří k významným informačním zdrojům při hledání odpovědí na otázky, které doprovázejí poskytování sociálních služeb. Při využívání těchto informací pro praktickou rozhodovací činnost je však potřebné mít na zřeteli odlišné pojetí sociálních služeb v jednotlivých zemích, a proto je nezbytné hlavní principy těchto systémů správně pochopit a vhodným způsobem je promítnout do života v dané zemi.

V posledních letech byla v řadě evropských států v systémech sociálních služeb přijata řada nových opatření, týkajících se jak problematiky organizace, tak i financování a poskytování sociálních služeb, velký důraz byl položen na otázku hmotného zajištění pečujících osob. Cílem těchto opatření je usnadnit zaměstnancům splnění jejich povinností v zaměstnání s péčí o potřebné rodinné příslušníky, jejich ošetřováním, popř. s doprovázením umírajících rodinných příslušníků nebo velmi těžce nemocných dětí.

Výzkumné aktivity **Zjištění ekonomické situace osob se zdravotním postižením v pobytových zařízeních sociálních služeb a Ekonomická situace seniorů v pobytových zařízeních sociálních služeb** jsou svým vymezením zaměřeny na zjištění nastavení úhrad klientů v domovech pro osoby se zdravotním postižením a v domovech pro seniory, na zjištění objemů nedoplatků těchto úhrad a vytvoření modelací zvýšení, snížení či změny mechanismů úhrad a praktických dopadů na cílovou skupinu.

V r. 2018 bylo při realizaci těchto výzkumných aktivit položeno těžiště na přípravu terénního šetření v pobytových zařízeních sociálních služeb, samotné terénní šetření bude realizováno v r. 2019 tak, aby výsledky průzkumu zohlednily již dopady vyplývající ze zvýšení důchodů k 1. lednu 2019.

Výsledky těchto výzkumných aktivit budou sloužit jako podklad pro parametrické změny tzv. úhradové vyhlášky č. 505/2006 Sb. k zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Výsledky výzkumu budou rovněž použity pro možné změny zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, se zaměřením na cílovou skupinu klientů v pobytových službách.

Výzkumná aktivita **Zjištění bariér a potřeb osob ohrožených závislostmi (alkohol, ilegální drogy a patologické hráčství)** se zaměřuje na zjištění základní ekonomické situace klienta, příjmy (sociální dávky), výdaje, exekuční zatížení, dluhy a bytovou situaci. Cílem tohoto řešení bude popsat možnosti zapojení do trhu práce, současně budou zjišťovány ostatní potřeby těchto klientů, tj. potřeba adiktologické intervence, léčba, poradenství. V rámci výzkumné aktivity budou předloženy návrhy na systémové změny v poskytování adiktologických služeb. Na základě dosažených výsledků dojde k zefektivnění vynakládání finančních prostředků na řešení integrace těchto osob na trh práce. Výsledky budou sloužit k připravovanému systémovému návrhu změn a sítě adiktologických služeb. Definování a kvantifikace bariér osob ohrožených závislostmi také umožní přesnější zacílení adiktologických služeb.

Dlouhodobé sledování proměn české rodiny v kontextu demografických a sociálních trendů a hodnocení možností rodinné politiky v návaznosti na další veřejné politiky čelit novým sociálním rizikům

Cílem tohoto výzkumného záměru je v souvislosti se sledovanými proměnami rodin a jejich životních podmínek studovat potřeby jejich

členů v různých fázích rodinného či životního cyklu. Tento široký záběr byl pro rok 2018 konkretizován do několika stěžejních témat se společným prvkem - hledání možností podpory rodinám ve složitých situacích (vícedětné rodiny, rekonstruované rodiny, domácí násilí, ohrožené rodiny, bezdomovci).

V posledních letech byla v České republice v rámci rodinné politiky přijata opatření mající za cíl zlepšit podmínky sladování práce a rodiny. V současné době však stále přetrvává nedostatek služeb péče o děti do tří let věku a regionálně výrazná nedostupnost mateřských škol pro děti starší tří let.

VÚPSV, v. v. i., realizoval **Průzkum veřejného mínění na vybudování tzv. mikrojeslí a umístování dětí mladších tří let do takového zařízení služeb péče o děti**. Cílem průzkumu veřejného mínění bylo doplnit a obohatit poznatky o tom, jak fungují mikrojesle založené v rámci projektu MPSV v praxi. Uvedené výsledky by měly posloužit zejména jako argumentační opora pro konkrétní nastavení této služby a pro její legislativní ukotvení.

V první fázi této výzkumné aktivity byl proveden předvýzkum shrnující hlavní poznatky z výzkumů realizovaných v posledních letech v ČR na téma předškolní péče o děti. Samotné terénní šetření se zaměřilo na tři cílové skupiny. Zaprvé na matky s dětmi v předškolním věku, jež byly dotazovány na představy a reálné strategie sladování práce a rodiny a na okolnosti, za kterých by byly ochotné umístit své děti do mikrojeslí. Zároveň bylo zjišťováno, zda a za jakých podmínek by se samy matky staly pečující osobou v mikrojeslích. Druhou cílovou skupinu tvořily profesionální pečující osoby, které v době výzkumu působily v oblasti péče o děti. Šetření zjišťovalo jejich postoje k nastavení parametrů vzniku a provozu mikrojeslí a jejich potenciální zájem mikrojesle zřídit či v nich pracovat. Třetí cílovou skupinou průzkumu byli zástupci obcí a měst. Zde se šetření zaměřilo zejména na otázku, zda by dotázaní zástupci ve své obci službu mikrojeslí potřebovali či uvítali a jak by obec mohla či byla ochotna tuto službu podpořit.

Cílem výzkumné aktivity **Hodnocení působení daňového zvýhodnění na dítě a přídavku na dítě na sociálně-ekonomickou situaci rodin s dětmi, včetně vyhodnocení možných synergetických efektů obou nástrojů podpory** bylo zhodnotit vzájemné působení daňového zvýhodnění na dítě a přídavku na dítě na sociálně-ekonomickou situaci rodin s dětmi. Optimální nastavení podpory rodin s dětmi formou daňových a dávkových opatření je žádoucí pro posílení sociálně-ekonomické situace těchto rodin. Současně by měly být eliminovány možné negativní dopady působení těchto nástrojů, pokud jde o motivaci rodinných příslušníků k participaci na trhu práce nebo při rozhodování o pořízení prvního či dalšího dítěte. Výzkumné aktivity se zaměřily jednak na analýzu redistribučních efektů přídavku na dítě a daňového zvýhodnění na dítě prostřednictvím modelových typů rodin a jednak na skutečné vlivy těchto opatření na rozhodování (potencionálních) rodičů (sociologické výběrové šetření).

Výsledky potvrdily důležitost státní finanční podpory rodin s dětmi, subjektivně vnímanou i objektivně působící. Modelové srovnání dopadů daňové dávkového systému dále poukázalo na provázanost sociálních systémů a na omezené působení rozšíření příjmového pásma pro nárok na přídavek na dítě i jeho selektivního navýšení od roku 2018. V této souvislosti výsledky upozorňují i na význam dalších dávek, především těch vázaných na bydlení.

V poslední Zprávě o rodině i Konceptci rodinné politiky bylo zdůrazněno, že rodina nabývá v současné době rozmanitých forem a přitom je jen málo známo o tom, jak se jednotlivé typy rodin chovají, jaké mají problémy a potřeby. Při výzkumu rodiny je proto nezbytné sledovat jednotlivé typy rodin zvláště a umožnit tím i jejich vzájemné srovnání.

Na tomto základě byla navržena pětiletá výzkumná aktivita **Komplexní výzkum o situaci rodin a seniorů (socioekonomická a demografická analýza a výzkum postojů a hodnot)**, která začala v r. 2018 podrobně sledovat různé formy rodinného uspořádání. Každé šetření bude kombinovat kvantitativní metody přinášející reprezentativní

či výběrová data o daném typu, popisujícími podrobněji vybrané aspekty života těchto rodin. Každé dotazníkové šetření bude obsahovat základ společný pro všechny zkoumané typy rodin a specifické části, kde bude pozornost věnována otázkám a problémům typickým pro daný typ rodiny.

Dalším tematickým okruhem jsou **Strategie sladění rodinného a pracovního života**. Analýza se zaměřuje na souvislosti a formy zaměstnanosti rodičů, na reflexi problémů kombinování rodinných a pracovních rolí, spokojenost s jejich zvládnutím, na partnerskou dělbu práce v rodině i na mezigenerační výpomoc.

Kvalitativní analýza u rekonstruovaných rodin se zaměřuje především na vztahy a problémy v rodině (vztahy biologických a nevlastních rodičů s biologickými a nevlastními dětmi, mezi ex-partnery a ex-partnerů se současnými partnery), rozdíly ve výchově vlastních a nevlastních dětí, konflikty v rodině (konflikty současných partnerů kvůli dětem a rozdílným výchovným přístupům, starosti s dětmi, konflikty s ex-partnerem-rodičem dítěte), stabilitu stávajícího partnerského vztahu, zkušenosti s využíváním podpůrných (sociálních) služeb a vyhodnocení finančního zabezpečení rodiny (mj. finance jako zdroj konfliktu).

U výzkumné aktivity **Identifikace bariér v přístupu romských dětí ke zprostředkování náhradní rodinné péče** došlo ke změnám v harmonogramu její realizace v důsledku delšího schvalovacího procesu na MPSV. Vzhledem k citlivosti tématu sběru etnických dat považuje odborný garant za nezbytné, aby záštitu nad realizací této aktivity přijala paní ministryně. Šetření připravené původně pro r. 2018 tak zatím nemohlo být realizováno a výstupy aktivity byly odloženy na rok 2019.

Cílem výzkumné aktivity **Výzkum bezdomovecké populace v ČR s přihlédnutím k ekonomické aktivitě v závislosti na fázích životního cyklu** je přinést souhrnné údaje o aktuálním stavu bezdomovecké populace v ČR a nastítnit vývojové trendy bezdomovecké populace v ČR se zaměřením na jejich ekonomickou aktivitu. Zohledňován je rovněž předpokládaný vývoj potřeb bezdomovecké populace z hlediska problematiky stárnutí a zdravotního stavu. Cílem tohoto rozboru bude navrhnout opatření, která budou na systémové a institucionální úrovni reflektovat potřeby bezdomovecké populace v ČR.

Výsledky Sčítání osob bez domova a dotazníkového šetření Výzkumu populace osob bez domova budou sloužit jako podklady k plánované přípravě nové Konceptce prevence a řešení problematiky bezdomovectví, jako základní informace pro vedení MPSV a pro iniciaci jednání s Ministerstvem zdravotnictví k mezirezortní spolupráci při řešení problematiky bezdomovectví.

Hodnocení trendů v rozvoji kapacity veřejné správy a vládnutí ve vztahu k sociální politice

V rámci realizace toho výzkumného záměru byla pozornost věnována těmto výzkumným aktivitám:

- analýza významu vstupního vzdělání sociálních pracovníků a pracovníků v sociálních službách a vlivu managementu na udržení a rozvoj odbornosti sociálních pracovníků,
- analýza uplatňování case managementu, posouzení možností a limitů této metody při výkonu sociální práce na obecních úřadech - při podpoře poskytování dlouhodobé péče v přirozeném prostředí,
- analýza současného stavu výkonu sociální práce ve školách a školských poradenských zařízeních a současného stavu výkonu sociální práce ve zdravotnictví,
- výzkum provádění depistáže a následné stanovení cílů pomoci sociálními pracovníky obecních úřadů,
- výzkum etických dilemat, hodnot a principů sociální práce,
- výzkum atraktivit oborů sociální práce pro studenty, odborných kompetencí a osobnostních předpokladů nezbytných pro výkon sociální práce,
- výzkum k tématu standardů sociální práce ve veřejné správě.

Výzkumná aktivita **Analýza významu vstupního vzdělání sociálních pracovníků a pracovníků v sociálních službách pro zajištění odborného výkonu sociální práce ve veřejné správě a v sociálních službách a analýza vlivu managementu na udržení a rozvoj odbornosti sociálních pracovníků** byla zaměřena na získání relevantních poznatků o vlivu managementu na udržení a rozvoj odborných kompetencí sociálních pracovníků při výkonu praxe a na zpracování legislativní analýzy současné právní úpravy z hlediska garance odborného výkonu sociální práce ve veřejné správě a v sociálních službách. Současně byla provedena i sekundární analýza dat zaměřená na dosaženou kvalifikaci sociálních pracovníků na Úřadu práce ČR a vliv managementu na udržení a rozvoj odbornosti těchto pracovníků založená na datech a výstupech z dříve realizovaných výzkumů.

Výsledkem řešení tohoto projektu byla odborná monografie poskytující MPSV empiricky podloženou oporu při koncipování podpory odbornosti výkonu sociální práce v praxi, zejména v oblasti úpravy požadavků na vstupní vzdělání sociálních pracovníků a na kvalifikační vzdělávání pracovníků v sociálních službách a při přípravě legislativních návrhů úpravy výkonu sociální práce a podpory celoživotního vzdělávání sociálních pracovníků.

Cílem výzkumné aktivity **Analýza uplatňování case managementu a posouzení možností a limitů této metody při výkonu sociální práce na obecních úřadech zaměřené na podporu poskytování dlouhodobé péče v přirozeném prostředí včetně zvážení organizačních podmínek a připravenosti sociálních pracovníků k zavádění této metody** bylo na základě kvalitativních i kvantitativních empirických dat získat poznatky o stávajícím rozsahu uplatňování této metody v praxi při řešení obtížné životní situace klienta. Jak dokládá i přehled poznatků a pojetí case managementu ze zahraničních zdrojů, je tato metoda vhodná pro intervenci zaměřenou na situace spojené s dlouhodobou péčí, které se často vyznačují kumulací problémů, kombinací akutních a chronických problémů a často v nich figuruje více aktérů mnohdy s protichůdnými zájmy i potřebami.

Case management je zároveň vysoce komplexní metoda sociální práce, jejíž zavedení a uplatňování v praxi předpokládá určité organizační podmínky, podporu managementu, a také připravenost na straně sociálních pracovníků.

Ze získaných poznatků vyplývá, že case management je v sociální práci na obecních úřadech uplatňován zatím značně okrajově, nahodile a spíše intuitivně. Proškolení v této oblasti není dostatečné a pracovníkům se nejeví ani dostupné. Stejně jak metodické vedení a další podmínky zavádění a uplatňování case managementu nejsou dobře nastavené.

Cílem výzkumné aktivity **Analýza současného stavu výkonu sociální práce ve školách a školských poradenských zařízeních a současného stavu výkonu sociální práce ve zdravotnictví** bylo zjištění aktuálního počtu sociálních pracovníků, resp. zdravotně sociálních pracovníků, ve vybraných školách (prioritně základních školách), školských poradenských zařízeních a vybraných zdravotnických zařízeních. Předmětem výzkumu byl dále i rozsah, v jakém tyto pracovníci vykonávají přímou práci s klienty, rozsah jejich poradenské činnosti a identifikace dalších činností, které vykonávají. Součástí analýzy bylo také zjišťování možností, očekávání a překážek výkonu sociální práce v těchto zařízeních, možností inter- a multidisciplinární spolupráce, a to včetně pozice sociálního pracovníka v týmu odborných pracovníků zařízení. Řešením této aktivity získalo MPSV dosud ojedinělé ucelené studie k tématu školní sociální práce na základních školách a ve školských poradenských zařízeních a k tématu výkonu sociální práce ve zdravotnických zařízeních.

MPSV získalo podkladový materiál pro připomínkování relevantních návrhů legislativní povahy z resortu školství (např. školský zákon, vyhláška vztahující se ke specifickým potřebám dětí ve školách), pro směřování jednotlivých výzev ESF (definování možných cílů) a pro tvorbu návrhu věcného záměru zákona o sociální práci.

Výzkumná aktivita **Provádění depistáže a následné stanovení cílů pomoci sociálními pracovníky obecních úřadů** se zaměřuje na téma zajišťování depistáže v rámci přenesené působnosti obecních úřadů. Ačkoliv depistáž je jednou ze základních činností, jež legislativa od r. 2012 v celé šíři ukládá sociálním pracovníkům obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a obecním úřadům obcí s pověřeným obecním úřadem v souvislosti s cílovou skupinou osob v hmotné nouzi nebo hmotnou nouzí ohrožených, přesto její výkon dosud nebyl předmětem žádné hloubkové analytické studie, ani rozsáhlejší metodické podpory. Na řešení výzkumné aktivity se aktivně podílejí odborníci z různých disciplín a rovněž zástupci potenciálních uživatelů výsledků určených pro aplikaci v praxi, konkrétně se jedná o MPSV a města Ivančice, Veselí nad Moravou a Strážnice.

Hlavním cílem řešení výzkumné aktivity je vymezení obsahu a podmínek depistáže, zpracování praktických metodických postupů a vytvoření interaktivního formuláře pro sociální pracovníky obecních úřadů k vedení záznamů o depistáži.

Cílem výzkumné fáze bylo získat detailní a rovněž validní poznatky o tom, jakým způsobem je v současné době depistáž v rámci sociální práce na obecních úřadech v ČR chápána a uplatňována a jaké faktory (legislativní, organizační, pracovní podmínky, lokální síť sociálních služeb) ovlivňují výkon depistáže a její pojetí na jednotlivých obecních úřadech.

Poznatky získané analýzou kvalitativních dat potvrdily nezbytnost vytvoření jednotného metodického nástroje pro řízení výkonu depistáže, neboť představy o tom, co depistáž je a co není, jaké dílčí činnosti zahrnuje, jaké podmínky je nezbytné sociálním pracovníkům vytvořit, aby tuto činnost mohli vykonávat efektivně a bezpečně, se napříč jednotlivými zkoumanými obecními úřady významně lišily. To je situace, která negarantuje optimální výkon této činnosti na obecních úřadech. Kromě variujícího pojetí depistáže kvalitativní data zachytila tendenci části běžných obecních úřadů tuto činnost realizovat pouze v omezené míře.

Cílem výzkumné aktivity **Výzkum etických dilemat, hodnot a principů sociální práce** je zpracovat odborně teoretické a empirické podklady pro cílenou koncepční a metodickou činnost MPSV v dané oblasti, která přispěje k rozvoji profesionalizace sociální práce. Ke klíčovým aktivitám patří zejména analýza teoretických východisek na základě studia dostupné odborné literatury, šetření a definování etických dilemat a uplatňovaných etických hodnot, principů a zásad mezi sociálními pracovníky ve všech oblastech jejich působení, analýza etických hodnot, principů, dilemat a zásad uplatňovaných v praxi sociálních pracovníků průřezově všemi oblastmi výkonu sociální práce, ověření získaných podkladů komparací s profesními organizacemi sociálních pracovníků a příprava podkladů pro aktualizaci etického kodexu v souladu s věcným záměrem zákona o sociálních pracovnících.

Výchozím bodem výzkumné aktivity **Výzkum atraktivit oboru sociální práce pro studenty středních, vyšších odborných a vysokých škol, odborných kompetencí a osobnostních předpokladů nezbytných pro výkon sociální práce** je situace již několik let trvající nedostatečné dostupnosti výkonu sociální práce pro klienty, a to kvůli nízké nabídce této pracovní síly na trhu práce, přičemž dle dosavadních poznatků tento problém začíná již na úrovni studentů oborů sociální práce, o jejichž studium klesá zájem. Prioritou MPSV je však řešit nejen kvantitu, ale i kvalitu, resp. odbornost, (potenciálních) sociálních pracovníků.

Výzkumná aktivita je zaměřena na zpracování dvou souhrnných studií a formulování empiricky podložených doporučení, které bude MPSV moci využít při nastavování aktivit směřujících ke zvýšení atraktivit oboru sociální práce a profese sociální pracovník a při navrhování opatření garantujících minimální úroveň vzdělávání sociálních pracovníků v rámci všech oborů, jimiž lze dle §110 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, získat odbornou kvalifikaci k výkonu povolání sociální pracovník.

Důležitým poznatkem dále bylo, že studenti již při zvažování oboru studia intenzivně zvažují i klady a zápory profese, k jejímuž výkonu studium kvalifikuje. V případě sociální práce se jeví, že byť studium může být vnímáno jako obohacující, negativní obraz sociální práce sdílený částí veřejnosti a obecně nižší finanční ohodnocení sociálních pracovníků může být pro část potenciálních uchazečů o studium vysoké školy důvodem, proč raději volí jiný obor. S přihlédnutím i k dalším výsledkům této analýzy, která byla již MPSV poskytnuta, se jeví, že pro obor sociální práce je systémově vhodnější dvouoborové studium, přičemž nároky spojené s přijetím nemohou být vzhledem k nižší atraktivitě oboru příliš vysoké, přijímací řízení ale musí samozřejmě stále garantovat určitou úroveň studijních předpokladů studentů přijatých ke studiu.

Výzkumná aktivita **Standardy sociální práce ve veřejné správě** reaguje na stávající způsob výkonu poskytování sociální práce v rámci obecních a krajských úřadů. Projekt navazuje na dříve realizované výzkumy, jejichž výsledky naznačují významné rozdíly v pojetí výkonu sociální práce v těchto institucích veřejné správy, zejména nejasné vymezení výkonu sociální práce v přenesené a samostatné působnosti. S tímto pak bezprostředně souvisí nejasná (a nestabilní) pozice sociálních pracovníků, kteří se výkonem sociální práce na pracovištích obecních a krajských úřadů zabývají. Jednou z deklarovaných příčin popisovaného stavu je také chybějící opora v podobě standardů definujících základní obsah a podmínky výkonu sociální práce ve veřejné správě.

Základním cílem této výzkumné aktivity je zpracování návrhu standardů kvality výkonu sociální práce, který bude konstruován na základě empirických dat o vymezení sociální práce, činnostech sociální práce, odbornosti sociálních pracovníků podle stávajících legislativních podmínek.

Monitorování vývoje sociálního dialogu a pracovních podmínek

V oblasti monitorování sociálního dialogu a pracovních podmínek pokračoval VÚPSV, v. v. i., v r. 2018 zapojením do projektu observatoří „**EurWORK (European Observatory of Working Life) a EMCC (European Monitoring Centre on Change)**“, které jsou součástí celoevropské sítě vytvořené agenturou - nadací Evropské komise EUROFOUND (Evropská nadace pro zlepšení životních a pracovních podmínek). Cílem observatoří je shromažďovat, analyzovat a šířit informace o industriálních vztazích, pracovních podmínkách a změnách na trhu práce. Výstupy jsou primárně určeny organizacím sociálních partnerů jak na evropské, tak na národní úrovni, vládním organizacím, institucím EU a široké odborné veřejnosti.

EMCC je zaměřeno na monitoring trhu práce, tedy na zaměstnanost a nezaměstnanost a na monitorování změn na trhu práce v důsledku restrukturalizace ekonomiky. Tato činnost spočívá v průběžném monitorování informací v českém denním tisku a jiných dostupných informačních médiích s cílem shromažďovat a vyhodnocovat informace o změnách na trhu práce (vzniku nových, útlumu, přesunu nebo zrušení stávajících pracovních míst) v ČR.

Příspěvky za všechny státy EU jsou dostupné na www.eurofound.eu.

Při řešení výzkumné aktivity **Industriální vztahy a jejich reakce na nové formy zaměstnávání** vycházeli autoři z pojetí nových forem zaměstnávání tak, jak je vymezuje agentura Eufouround (sdílení zaměstnanců, sdílení pracovního místa, dočasné řízení, příležitostnou, mobilní práci /home office/, práci založenou na poukázkách, portfoliovou práci, skupinové zaměstnávání a zaměstnávání založené na spolupráci). Ne všechny tyto nové formy jsou v ČR stejně rozvinuty a užívány. Některé nové formy zaměstnávání jsou využívány v některých odvětvích dlouhodobě, i když jejich název neko-

duje s definicemi Eurofound. Česká legislativa explicitně neupravuje žádnou z těchto nových forem zaměstnávání, ale diskuse nad potřebou legislativy se průběžně vedou (home office a sdílení pracovního místa).

Obecně jsou tedy největší motivací pro zavádění nových forem zaměstnávání jednak finanční úspory (náklady spojené se mzdovou administrativou, s pronájmem kanceláří atd.) a využití nových forem práce jako zaměstnaneckých benefitů (typicky home office).

Dle výsledků z šetření respondenti na nových formách zaměstnávání oceňují zejména časovou flexibilitu (tzn. lepší sladění pracovního a soukromého života), větší prostor pro seberalizaci (tzn. díky novým formám zaměstnávání, např. příležitostné práci, sdílení zaměstnanců či zaměstnávání založené na spolupráci se mohou věnovat pouze té práci, která je naplňuje a přináší jim uspokojení) a optimalizaci příjmů a výdajů (zejména pokud jsou zaměstnaní formou dohod konaných mimo pracovní poměr nebo jsou sebezaměstnaní). Další důvody, proč jsou lidé ochotni pracovat v nových formách zaměstnávání, je získat pracovní zkušenost (tři čtvrtiny respondentů ochotných pracovat v uvedených formách zvolily tuto možnost). Další důvod je možnost navýšit si skrze tuto práci svůj příjem (dvě třetiny respondentů).

Projekt byl realizován v konsorciu Institutul pentru Politici Publice (Rumunsko), Center for Economic Development (Bulharsko), Institut za razvoj i međunarodne odnose (Chorvatsko), Instytut Spraw Publicznych (Polsko), Center for Research and Policy Making (Makedonie) a Výzkumný ústav práce a sociálních věcí (Česká republika). Zadavatelem projektu byla Evropská komise, Generální ředitelství Evropské komise pro zaměstnanost, sociální věci a sociální začleňování.

Cílem výzkumné aktivity **Příležitostná práce** bylo zjistit, co v ČR odpovídá definici tohoto typu práce tak, jak ji charakterizuje EUROFOUND, resp. Evropská komise. V českém prostředí se konkrétně jedná zejména o dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr, tedy dohoda o provedení práce a dohoda o pracovní činnosti. Tyto dohody jsou upraveny zákoníkem práce a občanským zákoníkem.

Prostřednictvím uvedených smluvních vztahů, zejména zmíněných dohod o provedení práce a pracovní činnosti, je řešena naprostá většina forem příležitostné práce od studentských brigád, přivýdělků při rodičovské dovolené nebo zaměstnání a sezónních pracích. Stejně tak není výjimkou, že se hlavní výdělečná činnost ekonomicky aktivních obyvatel opírá pouze o některou z těchto dohod.

Národní zpráva je součástí komparativní zprávy, kterou pro dublinskou nadaci EUROFOUND koordinoval a zpracoval britský Institute for Employment Studies z Brightonu.

V rámci výzkumné aktivity **Audit podnikového klimatu firmy Groz-Beckert** byla aplikovaná metodika, která vznikla v rámci programu vědy a výzkumu „Moderní společnost a její proměny“. Metodika je vhodná pro ty firmy, které chtějí zjistit postoje zaměstnanců k otázkám pracovního prostředí, potřebují identifikovat případné problémy ovlivňující produktivitu podniku, potřebují ověřit rozsah a lokalizaci již dříve zjištěných problémů, případně chtějí aplikovat principy společensky odpovědného podniku (Corporate social responsibility) nebo se ucházejí se o udělení certifikátů ISO 9001, ISO 9002, EFQM, Národní cena za jakost a další. Pomocí diagnostického nástroje, který sestává z devíti modulů (Spokojenost s prací, Komunikace a sdílení informací, Interpersonální vztahy na pracovišti, Profesionální rozvoj a kariéerní růst, Odměňování a hodnocení - zdroje motivace, Styl řízení, Vztah k organizaci, Organizace práce, Atributy práce a BOZP) byl podán komplexní obraz o podniku z pohledu jeho zaměstnanců.

Závěrečná zpráva je majetkem společnosti Groz-Beckert.